

Uudistuva vammaispalvelulaki

Lakimies Tanja Salisma,
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Valas III -uudistus

- Vammaislainsäädännön uudistus on ollut suunnitteilla pitkään: tarkoituksena on säätää nykyisten kehitysvammalain ja vammaispalvelulain tilalle uusi vammaispalvelulaki (VPL)
- STM:ssä on valmisteltu ”Valas III:a” HE 159/2018 vp:n sekä v. 2021 kevään kuulemiskierroksen ja syksyn kohdennettujen kuulemistilaisuuksien pohjalta
- Lakiluonnos on **lausuttavana 4.4. asti**: lausuntopalvelu.fi
- Alkusyöksystä 2022 annettaisiin hallituksen esitys eduskunnalle, ja uusi laki tulisi **voimaan 1.1.2023**
- Ehdotukseen sisältyy myös kehitysvammalain (KVL) niiden säännösten väliaikainen jatko, jotka mahdollistavat tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämisen ja rajoitustoimien käytön, joitain sosiaalihuoltolain muutoksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksulakiin tarvittavat muutokset
- Uudistukseen on käytettävissä ”lisäresursseja” 22 milj. EUR

Lain peruslähtökohtia 1/2

- Yhdenvertaisuus (sekä verrattuna vammattomiin ihmisiin että vammaisten ihmisten kesken)
- Osallisuus
- Itsemääräämisoikeus
- Yksilölliset tarpeet ja etu

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

- 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä;
- 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista;
- 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

→ Lain tarkoituksen tulisi ohjata sen soveltamista.

Lain peruslähtökohtia 2/2

- **Diagnoosineutraalisuus**
- **Ei ikärajoja** (mutta ikääntymisrajaus kyllä)
- Asiakaslähtöisempi asiakasprosessi (lapsiin tulee kiinnittää erityistä huomiota)
- Lain mukaiset erityispalvelut turvattaisiin edelleen pääosin **subjektiivisina oikeuksina**
- Palvelut olisivat edelleen **maksuttomia** lukuun ottamatta palveluihin liittyvää kohtuullista ylläpitoa ja kuljetuspalveluiden omavastuita sekä vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävää **maksua** (+ maksujen periminen tietyistä vakuutuslainsäädännön korvaamista palveluista sekä mahdollisuus periä tietyt tulot, korvaukset ja saamiset lapsen asuessa kodin ulkopuolella)

Lain soveltamisala

2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tämän lain perusteella järjestetään erityispalveluita vammaiselle henkilölle, joka **ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita** sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain perusteella.

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jonka:

- 1) fyysinen, **kognitiivinen** tai psyykinen toimintakyky on **pitkäaikaisesti heikentynyt**;
- 2) toimintakyvyn heikentyminen johtuu **pitkäaikaisesta vammasta tai sairaudesta**;
- 3) avun, tuen ja huolenpidon tarve tavanomaisessa elämässä johtuu toimintakyvyn **olennaisesta** heikentymisestä;
- 4) toimintakyvyn heikentyminen **ei johdu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä** sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta;
- 5) avun, tuen ja huolenpidon tarve **ei ole normaalia ikäkauteen liittyvää tarvetta**; **ja**
- 6) tarvitsema apu, tuki tai huolenpito on **välttämätöntä ja tarve toistuvaa**.

Asiakaslähtöisempi asiakasprosessi

- Pohjana STM:n osallisuustyöryhmän loppuraportti, jonka lausuntokierros oli alkuvuodesta 2021
- Säännökset pääosin sosiaalihuoltolaissa (4 luku) ja sosiaalihuollon asiakaslaissa, mutta niitä täydentäisivät VPL 3-5 §:t vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisesta, palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta sekä päätöksenteosta ja palveluiden toteuttamisesta
- 3-4 §:t: mm. yhteistyö asiakkaan kanssa, oikeus käyttää soveltuvaa kommunikointikeinoja ja oikeus saada tukea toimintakyvyn, iän, kehitysvaiheen ja elämäntilanteen edellyttämällä tavalla

5 § Päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen

Palveluita koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat **voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä**. Palveluiden jatkuvuuden turvaamisesta säädetään lisäksi sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa.

Palvelut on toteutettava sisällöltään ja laadultaan vammaisen henkilön **yksilöllisen tarpeen ja edun** mukaisina. Asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta sekä oikeudesta laadultaan hyvään sosiaalihooltoon säädetään sosiaalihuoltolaissa ja sosiaalihuollon asiakaslaissa.

Palveluiden järjestäjän on huolehdittava, että vammaisen henkilön eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan **yhtenäisen kokonaisuuden**. Vammaisen henkilön **perheelle järjestettävät palvelut** sisällytetään osaksi palvelukokonaisuutta silloin, kun ne ovat välttämättömiä vammaisen henkilön oman palvelukokonaisuuden toteuttamiseksi.

Lasten huomiointi VPL 1 luvussa

- 3.4 §: Lapsen ja nuoren oikeudesta **saada tietoa sekä esittää mielipiteensä ja toiveensa** asiassa säädetään lisäksi sosiaalihuoltolain 32 §:ssä.
- 5.4 §: Sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään asiakkaan ja lapsen **edusta**, vammaisen lapsen ja nuoren palveluiden toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren **ikä ja kehitysvaihe, kommunikointitapa, mielipide, sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet** lapsen tai nuoren **omassa toimintaympäristössä**. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren **hyvinvoinnin ja kehityksen** tukien hänen **voimavarojaan ja vahvuuksiaan**.

VPL:n mukaiset erityispalvelut (6 §)

- Valmennus (7-8 §; läheisille osin määrärahasidonnainen)
- Henkilökohtainen apu (9-11 §)
- Erityinen tuki (12-13 §)
- Asumisen tuki (14 §)
- Lapsen asuminen kodin ulkopuolella (15 §)
- Esteettömän asumisen tuki (16-17 §)
- Lyhytaikainen huolenpito (18 §)
- Päivätoiminta (19-20 §)
- Liikkumisen tuki (21-24 §)
- Taloudellinen tuki (25 §; määrärahasidonnainen)
- Muut lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeelliset palvelut ja tukitoimet (26 §; määrärahasidonnainen)

6.4 §: VPL:n perusteella järjestettävän avun, tuen ja palveluiden on **vastattava sisällöltään, laadultaan ja määrältään sekä tuottamistavaltaan** vammaisen henkilön **yksilöllisiin tarpeisiin**.

Valmennus (7-8 §)

- Tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu
- Tarkoitus **vahvistaa** vammaisen henkilön **itsenäisessä elämässä tarvitsemia taitoja sekä perheen valmiuksia tukea** vammaista henkilöä erilaisissa elämäntilanteissa
- Oikeus saada valmennusta, jos tarvitsee sitä välttämättä:
 - 1) tavanomaisessa elämässä tarvittavien taitojen opetteluun
 - 2) kommunikointiin
 - 3) elämän merkittäviin muutostilanteisiin
- **Perheellä ja muilla läheisillä subjektiivinen oikeus** valmennukseen, joka on välttämätöntä vammaisen henkilön ja hänen perheenjäsentensä tai muiden läheisten **keskinäisen kommunikaation** taikka vammaisen henkilön **merkittävien elämän muutostilanteiden tukemiseksi**
- Määrärahasidonnaisesti ja harkinnanvaraisesti voidaan järjestää perheelle ja läheisille muuta valmennusta, joka on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi

Valmennuksen sisältö ja toteutus

- Sisältää mm. monia nykyisten VPL:n ja KVL:n perusteella järjestettäviä palveluita, kuten kuntoutusohjausta, sopeutumisvalmennusta, muutto- ja asumisvalmennusta, kommunikaatio-opetusta ja -ohjausta ja liikkumistaidon ohjausta
 - Työhönvalmennuksesta säädettäisiin sosiaalihuoltolaissa
- Valmennuksen tavoitteet ja sisältö sekä määrä, kesto ja toteutustapa olisi määriteltävä vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti
 - Seurattava ja muutettava tarvittaessa
- Valmennusta voitaisiin toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna, lähi- tai etäpalveluna taikka osana muuta palvelua

Kuntouttava varhaiskasvatus

- Osana valmennuksen palvelua järjestettäisiin myös nykyisin KVL:n mukaan myönnettyä kuntouttavaa varhaiskasvatusta, jos varhaiskasvatuslain mukainen yleispalvelu ei olisi riittävä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin
- Käytännössä kuntouttava varhaiskasvatus tarkoittaisi nykyisin tavoin vain sitä, ettei palvelusta perittäisi varhaiskasvatuksen asiakasmaksua, eli ko. palvelulla ei olisi vaikutusta varhaiskasvatuspalvelun sisältöön
 - Huom. varhaiskasvatuslakiin otetut uudet säännökset varhaiskasvatuksen kolmiportaisesta tuesta voimaan 1.8.2022

Henkilökohtainen apu (9-11 §)

- Välttämättä ja toistuvasti tarvittavaa toisen henkilön apua päivittäisiin toimiin, työhön tai opiskeluun tai vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintaan tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen (kuten nykyisin)
- Tarkoitus, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua
- Apuun voisi sisältyä avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, joihin olisi saatava tarvittava ohjaus
- Avun määrä pysyisi ennallaan: muihin tarkoituksiin apua tulisi saada tarpeen mukaan ja vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen väh. 30 h/kk, jollei pienempi määrä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avun tarvetta

Voimavararajaus

- Avun myöntämisedellytyksenä olisi, että vammaisen henkilö kykenisi itsenäisesti tai tuettuna ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä
 - Kynnyksen olisi tarkoitus pääosin vastata KHO:n nykyistä käytäntöä ja siten tosiaan olla kohtuullisen matala
 - Perustelut olennaiset: esim. ”jotain kommunikation keinoa käyttäen”, ei enää mainittaisi hoidon, hoivan, ohjauksen ym. tarpeita perusteina avun epäämiseen, sekä nimenomaisesti tuotu esiin avun voivan sisältää valvontaa
 - ”Voimavarattomien” asiakkaiden itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutuminen turvattava perusteluiden mukaan muilla palveluilla: erit. erityinen tuki, mutta myös valmennus tai asumisen tuki

Henkilökohtaisen avun toteutus

- Hyvinvointialueella oltava käytössä kaikki avun tuottamistavat: oma tuotanto tai ostopalvelu, palveluseteli ja työnantajamalli → valittava sopiva huomioiden hlön mielipide, elämäntilanne ja asiakassuunnitelmaan kirjattu avun tarve
- Perheenjäsen voisi erityisestä syystä toimia avustajana, jos se on hlön edun mukaista (vrt. nykyisin: erityisen painava syy)
- Sijaisjärjestelyiden toteutustavat avustajan poissaolon varalta olisi kirjattava asiakassuunnitelmaan ja palvelupäätökseen
- Työnantajuus edellyttäisi jatkossa suostumusta sekä kykyä vastata työnantajan velvollisuuksista
 - Lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voisi toimia asiakkaan puolesta avustajan työnantajana
 - Asiakkaalle tulisi korvata avustamisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset
 - Hyvinvointialueen olisi annettava työnantajille neuvontaa ja tukea

Erityinen tuki (12-13 §)

- Vammaisella hlöllä olisi oikeus saada välttämättä tarvitsemansa
- 1) **erityinen osallisuuden tuki:** ammattilaisen antamaa osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukea kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona (tarkoitettu esim. niille, jotka eivät voi voimavararajauksen vuoksi saada henkilökohtaista apua)
- 2) **tuettu päätöksenteko:** erillisenä palveluna annettavaa tukea omien valintojen tekemisessä elämän merkittävässä päätöksentekotilanteissa
- 3) **vaativa moniammatillinen tuki:** moniammatillista osaamista edellyttävää tukea vaativissa tilanteissa (kattaisi osan nykyisen KVL:n mukaisista vaativista erityispalveluista; mutta EI esim. luonteeltaan pääosin terveydenhuoltoa olevia palveluita)
- **Viimesijainen palvelu:** tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilön yksilöllistä tukea ei ole mahdollista toteuttaa muilla tämän tai muun lain mukaisilla palveluilla

Eriytyinen tuki: palveluiden kokonaisuus

- Eriytyinen tuki on palveluiden kokonaisuus, tarkoituksena on
 - tukea vammaisen henkilön vuorovaikutusta, osallisuutta ja omia valintoja sekä
 - antaa moniammatillista tukea vaativissa tilanteissa
- Eriytyisen tuen palvelukokonaisuus olisi toteutettava siten, että tarvittavat kokonaisuuteen kuuluvat palvelut muodostaisivat vammaisen henkilön yksilöllisiä tarpeita ja toiveita vastaavan kokonaisuuden
 - Jokaisen kokonaisuuteen kuuluvan palvelun myöntämisedellytykset, sisältö ja vaadittava osaaminen olisi kuitenkin arvioitava erikseen

Erityisen tuen toteutus

- **Erityisen osallisuuden tuen** sisältöä ja määrää sekä toteuttamistapaa arvioitaessa olisi otettava huomioon vammaisen henkilön yksilöllinen tuen tarve vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa
 - Tuen tarve ja palvelun sisältö määrittäisivät, minkälaista osaamista tukihenkilöltä edellytettäisiin
- **Vaativan moniammatillisen tuen** tarkoituksena olisi etsiä ratkaisuja **vaikeisiin vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen ongelmiin** tilanteissa, joissa vammaisen henkilön oma tai toisen henkilön terveys, turvallisuus tai ihmisarvo on uhattuna
- Vaativaa moniammatillista tukea **antaisi moniammatillinen ryhmä**, jolta edellytettävä osaaminen määräytyisi tilanteen vaativuuden ja asiakkaan yksilöllisen tuen tarpeen mukaan
 - Vaativaa moniammatillista järjestettäisiin ensisijaisesti vammaisen henkilön kotiin tai muuhun omaan toimintaympäristöön, mutta tarvittaessa myös esim. KVL:n mukaisissa vaativan tuen yksiköissä

Tuettu päätöksenteko

- Ehdotettu lakiin hyvin kapeana: **erillinen palvelu elämän merkittäviin päätöksentekotilanteisiin**
- Tuetun päätöksenteon sisältöä ja tarvittavan tuen määrää arvioitaessa olisi otettava huomioon henkilön yksilöllinen tuen tarve vaikeiden asioiden ymmärtämisessä, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä päätösten seurausten arvioimisessa ja päätösten toteuttamisessa
- Vammaisen henkilön olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua tukihenkilön valintaan
 - Tukihenkilöllä olisi oltava vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävä osaaminen ja hänen olisi oltava riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan
 - Tukihenkilö ei saisi tehdä päätöksiä tuettavan henkilön puolesta

Asumisen tuki (14 §)

- Tähän olisi oikeus, jos henkilö tarvitsee välttämättä ja toistuvasti apua ja tukea päivittäisissä toimissa
- Avun ja tuen sisällön, määrän ja toteuttamistavan määräisivät asiakkaan yksilölliset tarpeet
 - Toteutus siten, että itsemääräämisoikeus ja osallisuus toteutuvat
- Muodostuisi henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan VPL:n ja muiden lakien perusteella järjestettävästä palvelukokonaisuudesta
- Voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti
- Toteutettava ensisijaisesti omat toiveet huomioiden

Lapsen asumisen tuki (14.4 §)

- Lapsen asumisen tuki oman perheensä kanssa järjestettäisiin asumisen tuen pykälän mukaisesti → tarkoituksena **turvata lapsen mahdollisuus asua oman perheensä kanssa**
- Lapselle ja perheelle järjestettävä sellainen yksilöllinen apu ja tuki, joka mahdollistaa lapselle hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa nähden tarpeellisen hoidon ja huolenpidon sekä turvallisen kasvuympäristön
 - Perustelut: vammaisen lapsen muutto oman perheen luota olisi aina viimesijainen ratkaisu, kun **kaikki mahdolliset tukitoimet ovat olleet käytössä** ja siitä huolimatta vanhemmat toteavat, että vammaisen lapsen asuminen kotona ei ole mahdollista

Lapsen asuminen kodin ulkopuolella (15 §)

- Järjestettäisiin vain, jos lapsen asuminen oman perheensä kanssa ei olisi mahdollista lapselle ja hänen perheelleen järjestetystä avusta ja tuesta huolimatta
 - Jos lapsella olisi lastensuojelun sijaishuollon tarve, lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle tehtäisiin lastensuojelulain perusteella
- Perustuisi huoltajien hakemukseen
 - Yhteistyössä arvioitaisiin, miten lapsen asuminen voidaan järjestää lapsen edun mukaisesti (mukana palveluprosessissa oltava lapsen tarpeiden edellyttämä asiantuntemus)
 - Päätös edellyttäisi huoltajien suostumusta sekä lapsen mielipiteen selvittämistä hänelle merkityksellisistä asioista (erit. siitä, miten hänen tarpeensa ja toiveensa voidaan uudessa asumisratkaisussa parhaiten toteuttaa)

Lapsen kodin ulkopuolisen asumisen toteutus

- Järjestettäisiin perhehoitona tai pienryhmäkodissa, jossa max. 7 lasta
- Perusteluiden mukaan kodin ulkopuolisen asumisen järjestämisessä kiinnitettävä myös huomioita esim. lapsen tarpeisiin ja niitä vastaavaan henkilöstön osaamiseen, lapsen ja perheenjäsenten ja muiden läheisten yhteydenpitoon ja ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon ja huolenpidon jatkuvuuteen
- Kodin ulkopuolisen asumisen maksut määräytyisivät elatuslain pohjalta (tarkemmat säännökset asiasta olisivat muutettavassa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa)

Esteettömän asumisen tuki (16-17 §)

- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada kohtuullinen tuki esteettömään asumiseen, jos hän tarvitsee sitä välttämättä voidakseen asua omassa kodissaan; tukea saisi:
 - 1) vakituisen asunnon muutostöihin;
 - 2) esteiden poistamiseen asunnon välittömästä lähiympäristöstä;
 - 3) esteettömän asumisen mahdollistaviin välineisiin ja muihin teknisiin ratkaisuihin;
 - 4) esteettömän asumisen suunnitteluun.
- Lisäksi hyvinvointialue voisi antaa välineitä ja muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta henkilön käyttöön
- Voitaisiin myöntää vuoroasumistilanteissa molempien vanhempien koteihin
- Voitaisiin myöntää erityisen painavasta syystä palveluyksikössä olevaan asuntoon

Lyhytaikainen huolenpito (18 §)

- Oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi ja huolenpidosta vastaavien henkilöiden hyvinvoinnin tukemiseksi
 - Lyhytaikaisuus: kerrallaan alle kolme kuukautta
 - Tulisi saada myös poikkeuksellisissa/äkillisissä tilanteissa

Lyhytaikaisen huolenpidon toteutus

- Palvelu olisi toteutettava siten, että se tukisi vammaisen henkilön osallisuutta ikä ja kehitysvaihe huomioiden
- Palvelun määrästä ja toteuttamistavasta päätettäessä olisi otettava huomioon vammaisen henkilön avun, tuen ja huolenpidon tarve sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan
 - Huomioon myös esim. itsenäistymisen tukeminen
- Voitaisiin toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna, lähi- tai etäpalveluna taikka osana muuta palvelua
 - Jos vammaisen henkilö ja läheiset niin toivovat, lyhytaikainen huolenpito olisi toteutettava ensisijaisesti vammaisen henkilön kotona esim. kotiin annettavana perhehoitona
 - Tarvittavat kuljetukset palveluun saisi liikkumisen tukena, josta voisi periä asiakasmaksun (kuljetusomavastuun), jota kuitenkin tulisi tarvittaessa alentaa tai poistaa se

Päivätoiminta (19-20 §)

- Työikäisellä vammaisella henkilöllä olisi oikeus osallistua päivätoimintaan, jos
 1. hän on työkyvytön, tai
 2. jos hän ei pysty osallistumaan SHL:n perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai muuhun työllistymistä edistävään toimintaan
- Palvelu olisi tarkoitettu lähinnä vaikeasti vammaisille ihmisille
- Tavoitteena vuorovaikutuksen ja osallisuuden turvaaminen sekä henkilön toimintakyvyn ja omien vahvuuksien tukeminen
- Työosuusrahasta tms. avustuksesta ei ehdoteta säädettäväksi

Päivätoiminnan toteutus

- Toteutus henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna, lähi- tai etäpalveluna tai osana muuta palvelua
- Tarvittaessa on turvattava mahdollisuus osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa
- Päivätoiminnan asiakkaalle ei maksettaisi työosuusrahaa
- Tarvittavat kuljetukset palveluun saisi liikkumisen tukena, josta voisi periä julkisen liikenteen maksua vastaavan asiakasmaksun

Kehitysvammaisten ihmisten työtoiminnan sääntely

- Ehdotukseen ei sen mukaan sisältyisi työtoiminnan tai työhönvalmennuksen sääntelyä, vaan niistä todetaan näin:
”Kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa ja työhönvalmennusta koskeva sääntely siirtyisi osaksi sosiaalihuollon työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmää. Tätä kokonaisuutta koskevan lainsäädännön on tarkoitus tulla voimaan yhtä aikaa nyt esitettävän kokonaisuuden kanssa eli 1.1.2023. ...
Eesitys yhdistää asiaa koskevat vuoden 1982 sosiaalihuoltolain 27 d ja 27 e §:t ja kehitysvammalain 2 §:n 4 kohdan ja 35 §:n säännökset työtoiminnasta ja työhön valmennuksesta. Eesityksen tavoitteena on säätää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisista ja riittävästä työtoimintaa ja työhönvalmennusta tukevista palveluista.”
- Ehdotuksessa ei käsitellä työosuusrahan maksamista

Liikkumisen tuki (21-24 §)

- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada välttämätön ja kohtuullinen liikkumisen tuki, jos
 - hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa
 - eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista liikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia
- Työ- ja opiskelumatkoihin, työllistymistä edistävän toiminnan, työ- ja päivätoiminnan sekä muun tavanomaisen elämän matkoihin
- Tarvittaessa valmennuksen, erityisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin

Liikkumisen tuen toteutus

- Palvelu voitaisiin toteuttaa
 1. kuljetuspalveluna
 2. henkilökohtaisen avustajan avulla
 3. saattajan avulla
 4. antamalla henkilön käyttöön auto tai muu hänelle soveltuva kulkuneuvo
 5. myöntämällä auton tai muun kulkuneuvon hankintaan taloudellista tukea
 6. muulla soveltuvalla tavalla
 - Toteuttamistapoja voitaisiin tarpeiden mukaan yhdistellä
 - Hyvinvointialue voisi antaa käyttöön auton tms. kulkuneuvon tai myöntää sen hankintaan tukea, jos henkilön liikkumisen tarve on runsasta
 - Kuljetuspalvelumatkoja voitaisiin yhdistellä, jollei siitä aiheudu matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tms. kohtuutonta haittaa vammaiselle henkilölle

Liikkumisen tuen määrä

- Välttämätön määrä työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä edistävän toiminnan, työ- ja päivätoiminnan, valmennuksen, erityisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin
- Muun tavanomaisen elämän matkoihin vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa
- Tuetun tai käyttöön annetun auton tai muun kulkuneuvon lisäksi oikeus väh. 24 yhdensuuntaiseen matkaan vuodessa
- Voisi hyvinvointialueen päätöksellä vammaisen henkilön hakemuksesta perustua matkamäärään, euromäärään tai kilometri- ja euromäärään ("matkabudjetti")
- Hyvinvointialue voisi päättää liikkumisen tuen jaksottamisesta korkeintaan 1 v. ajalle

Liikkumisen tuen laajuus

- Työ- ja opiskelumatkat työssäkäyntialueella (80 km)
- Muuhun toimintaan tarkoitettut matkat asuinkunnan alueella tai asuinkunnan ja elämän kannalta merkittävien toiminnallisten lähikuntien välillä
 - Toiminnallisen lähikunnan määrittelyyn vaikuttaisivat vammaisen henkilön omaan elämään liittyvät tekijät, kuten tarve käydä mökillä, harrastaa tai pitää yhteyttä läheisiin ystäviin ja sukulaisiin sekä myös henkilön oma näkemys siitä, mitkä toiminnot hän itse näkee tärkeiksi
- Erityisestä syystä myös muiden kuntien alueelle
 - Perusteluissa mainittu myös ns. kotilomat
- Euromäärään tai kilometri- ja euromäärään perustuvissa matkoissa (matkabudjetti) koko maan alueella

Taloudellinen tuki (25 §)

- Hyvinvointialue voi **määrärahasidonnaisesti** korvata **puolet teknisten ratkaisujen** ja muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen **välineiden hankkimisen kohtuullisista kustannuksista**, jos vammaisen henkilö tarvitsee niitä:
 - 1) päivittäisissä toimissa; 2) liikkumisessa;
 - 3) vuorovaikutuksessa; tai 4) vapaa-ajan toiminnoissa
 - Myös uudenlaiset välineet ja ratkaisut, joiden avulla voitaisiin edistää lain tarkoituksen toteutumista sekä poistaa toimintarajoitteesta johtuvia esteitä ja haittoja em. toimissa
- Hyvinvointialue korvaa **kokonaan** toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät ja kohtuulliset vakiomalliseen välineeseen, ratkaisuun tai kulkuneuvoon tehtävät **muutostyöt**
- Tukea olisi haettava 6 kk kuluessa siitä, kun henkilö on saanut auton tai muun välineen tai teknisen ratkaisun haltuunsa

Muut palvelut ja tukitoimet (26 §)

- Hyvinvointialue voisi järjestää ehdotetun lain mukaisina palveluina muita lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisia palveluita sekä antaa muuta kuin 25 §:ssä tarkoitettua taloudellista tukea
 - Määrärahasidonnaista ja siten harkinnanvaraista
 - Esim. **ylimääräiset vaatetuskustannukset**, jotka johtuvat toimintarajoitteen vuoksi vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että henkilö ei voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita, sekä ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat pitkäaikaisesti ja säännöllisesti tarvittavasta **erityisravinnosta** → perusteluiden mukaan tarkoitus myöntää nykyiseen tapaan
 - Mahdollistaisi myös esim. uusien ja ennakoimattomien, mutta tulevaisuuden tilanteissa tarpeellisten, palveluiden käyttöönoton

Muutoksenhaku (27-29 §)

- Lain voimaan tullessa vireillä oleviin muutoksenhakuihin sovelletaan aiempia säännöksiä
- Uuden VPL:n mukainen muutoksenhakutie menee ensin hyvinvointialueelle hallintolain mukaisena oikaisuvaatimuksena, johon annettuun päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudesta
- Hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimmalle hallinto-oikeudelle vaatii myös subjektiivisina oikeuksina turvattuja palveluita koskevien päätösten osalta valituslupaa

Voimaantulo (33 §) ja siirtymäsäännökset (34 §)

- Laki tulisi voimaan jo 1.1.2023, lukuun ottamatta 12 §:n mukaisia erityisen osallisuuden tuen ja tuetun päätöksenteon säännöksiä, jotka velvoittaisivat hyvinvointialueita vasta 1.1.2025 lukien
- Nykyisten VPL:n ja KVL:n mukaiset palvelupäätökset, ml. EHO:t, olisivat voimassa päätökseen merkityn ajan, kuitenkin max. kaksi vuotta lain voimaantulosta,
 - ellei henkilön muuttunut palvelutarve edellytä päätöksen korvaamista tätä ennen uuden lain mukaisella päätöksellä (**KVL**);
 - **VPL**: päätökset saatettava uuden VPL:n mukaisiksi, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää tai kun hyvinvointialue organisoii palvelut uudelleen vastaamaan uutta lakia

Kehitysvammalain muutokset

- KVL kumottaisiin muilta osin, mutta sinne jäisivät väliaikaisesti voimaan tarvittavat säännökset, jotta voitaisiin järjestää **tahdosta riippumaton erityishuolto** sekä palvelut, joissa on tarve käyttää KVL 3 a luvun mukaisia **rajoitustoimenpiteitä**
 - IMO-säädösvalmistelussa ei ehditä tässä aikataulussa säätää lakia, jonne tämä KVL:n sääntely voitaisiin siirtää (kuten oli tarkoitus)
- Erityishuollon yksilöllistä järjestämistä varten hyvinvointialueella olisi nykyisen erityishuollon johtoryhmän sijasta **vaativan tuen asiantuntijaryhmä**
 - Edustettuna lääketieteellinen, psykologinen ja sosiaalihuollollinen asiantuntemus
- Hyvinvointialueen olisi KVL:n perusteella huolehdittava tutkimukseen määrätyn tai järjestämässään erityishuollossa olevan henkilön kuljetuksesta hyvinvointialueen toimintayksiköiden välillä
 - Muut kuljetukset järjestettäisiin VPL:n mukaisena liikkumisen tukena

Erityishuoltoon kuuluvat vaativan tuen palvelut

- Erityishuoltoon jatkossa kuuluvia palveluita kutsuttaisiin muutetussa KVL:ssa **vaativan tuen palveluiksi**, joita olisivat yksilöllinen **hoito, huolenpito ja kuntoutus** sekä erityishuollon yksilöllisen suunnittelun ja toteuttamisen edellyttämät lääketieteelliset, psykologiset ja sosiaaliset **tutkimukset**
 - Hyvinvointialue järjestäisi palveluita **vaativan tuen yksiköissä**, joita olla alueella esiintyvän tarpeen mukainen määrä (ml. laitokset)
 - Vaativan tuen yksiköllä tulisi olla käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten
- Lisäksi erityishuoltoon kuuluisivat **vaativaan tukeen liittyvä SHL:n mukainen työtoiminta** ja VPL 19 §:ssä tarkoitettu **päivätoiminta**
- KVL:n piiriin (KVL 1 §) kuuluvien ihmisten tarvitsemat muut palvelut järjestettäisiin jatkossa esim. SHL:n, uuden VPL:n ja terveydenhuoltolain perusteella

Sosiaalihuoltolain muutokset

- Vammaispalveluissa sovellettavat menettelysäännökset löytyisivät jatkossa pääosin SHL:sta, erityisesti sen 4 luvusta, ja niitä täydentäisivät VPL 1 luvun erityissäännökset
- SHL:n 36, 39 ja 45 §:ien palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa ja päätöksentekoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan pieniä parannuksia, esim.:
 - Vammaiset henkilöt lisättäisiin listaan niistä henkilöistä, joiden palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta (36 §)
 - Asiakassuunnitelman tulisi sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa myös asiakkaan ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa (39 §)

Asiakasmaksulakien muutokset

- VPL:n ja KVL:n mukaiset palvelut olisivat edelleen maksuttomia, poikkeuksina lähinnä
 - niihin liittyvä **ylläpito** eli vammasta riippumatta aiheutuvat palveluiden, tarvikkeiden ja välineiden kustannukset
 - Alle 16-v. osittainen eli päiväaikainen ylläpito maksulliseksi
 - Ylläpidosta voisi periä kohtuullisen maksun, samoin kuin asumisesta, jos henkilö ei maksaisi siitä itse erikseen
 - **kuljetuspalveluiden omavastuut**: nykyisin tavoin enintään julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu siihen verrattava kohtuullinen maksu
 - **lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksu**: määräytyisi elatuslain mukaisesti ollen yht. max. 1860,20 e/kk, jonka **lisäksi** hyvinvointialue voisi periä tietyt lapsen tulot
- Hengityshalvauspotilaat: siirtyminen VPL-palveluiden piiriin, ja ylläpitokorvaus jäisi pois (3 v. siirtymäaika)
- Kuntouttava varhaiskasvatus: ei varhaiskasvatusmaksua

Uuden VPL:n toimeenpano

- Lakiehdotus todennäköisesti hyväksyttäisiin vasta ihan loppuvuodesta, koska sen eduskuntakäsittely alkaisi suunnitelmien mukaan vasta syyskuussa
- Koska lakipaketti tulisi voimaan 1.1.2023, sen toimeenpanoon on hyvin vähän aikaa valmistautua lain hyväksymisen jälkeen
- Hyvin tärkeää, että hyvinvointialueet ja palveluntuottajat pyrkivät palveluita suunniteltaessa huomioimaan tulevaa uutta sääntelyä jo luonnosversioiden pohjalta
- Viranomaisten ja muiden toimijoiden tulisi alkaa myös kouluttaa ja tiedottaa lakikokonaisuudesta jo ennen kuin se on lopullisesti hyväksytty
- Tukiliitto yksin ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa panostaa vahvasti tähän erityisesti kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten sekä heidän perheidensä näkökulmista

Mitä erityisesti huomioon lausuttaessa 1/2

- Soveltamisala: myös lievästi kehitysvammaiset ja autismikirjon ihmiset lain piiriin, kun vamma aiheuttaa välttämätöntä tarvetta palveluille, jotka on parhaiten asiakkaan edun mukaista järjestää hänelle VPL:n perusteella (tätä arvioitaessa huomioon myös palvelun maksuttomuus)
- KVL:stä siirtyvät sekä osin uudet palvelut:
 - Valmennus: tärkeä olla laissa mukana
 - Erityinen tuki: tärkeä uutuus; kaikille sitä tarvitseville
 - Asumisen tuki: kaikille ensisijaisesti omaan itse valittuun kotiin
 - Lapsen asumisen tuki ja asuminen kodin ulkopuolella: jatkossa lastensuojelulain perusteella vain, kun on tarve lastensuojelulain mukaiselle sijoitukselle
 - Lyhytaikainen huolenpito: perheille erityisen tärkeä ottaa lakiin
 - Kehitysvammaisten ihmisten työtoiminnan ja työhönvalmennuksen jatko: ilman katkoksia sekä joustavuus suhteessa päivätoimintaan

Mitä erityisesti huomioon lausuttaessa 2/2

- Voimaantulo: erityinen tuki osin (erityinen osallisuuden tuki ja tuettu päätöksenteko) voimaan vasta 1.1.2025, mistä voi aiheutua ongelmia esim. kehitysvammaisille ihmisille
- Asiakasmaksut: monien maksurasitus saattaa kasvaa, kun palveluihin ei enää sisältyisi maksuttomia kuljetuksia, ja myös lasten osittainen ylläpito olisi jatkossa maksullista ja lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksu määräytyisi elatuslain mukaisesti
- Vahva toimeenpanon tuki on erityisen tärkeää

Kiitos!

lakineuvonta@tukiliitto.fi